

## PROBLÉMY PATOLOGICKÉ RELIGIOZITY V PSYCHIATRICKÉ AMBULANCI

MUDr. Dr. Mgr. Jaroslav Max. Kašparů

Norbertainum, centrum pro pastorální medicínu, psychiatrii a soudní znaleství, Pelhřimov

Předpokládat, že se současné filozoficko-náborové klima v naší společnosti jednoznačně orientuje materialisticky a ateisticky, je mylné. Žijeme sice v postupující sekularizaci, kde se na jedné straně ze života současníků vytrácí povědomí tradičních křesťanských hodnot a z nich vycházejících životních postojů a jednání člověka, na druhé straně lze zaznamenat nástup pestrého náboženského synkretismu a alternativně religiálních směrů, které poznáváme pod pojmy New Age, Nová spiritualita nebo Východní mysticismus.

V obraze dnešních psychóz nebo neuróz nenacházíme již tradiční hlasy andělů nebo ďáblů, ani fobie z hříchů nebo věčného zavržení, ale setkáváme se stále častěji s úzkostmi a depresemi u obětí náboženských sekt nebo závislostí na psychokultech a léčitelích, kteří vytváří „religio sui generis“.

**Klíčová slova:** pastorální medicína, patologická religiozita, mediální psychóza.

### THE PROBLEMS OF PATHOLOGIC RELIGIOSITY IN PATIENTS AT PSYCHIATRIST'S OUT-DEPARTMENT

To believe that the present philosophic and ideaic climate of our society will be able to orient the community in the way of synonymous materialy or atheistic is a mistake. However we live in a progressive secularisation where the life of people left the knowledge of traditional Christian values and outgoing life positions and so based their dealing, on the other side we can see an ongoing of a variety of religious syncretism and alternative religious ways so known New Age, New spirituality or East Mysticism.

In the picture of present psychoses we could not find any angel's voices or devil's and no phobias of sins and of eternal damnation but we can meet evermore often depressions and fear in victims of religious sections and dependents to psychocults and various healingmen creating the „religio sui generis“.

**Key words:** pastroral medicine, pathologic religiosity, medial psychosis.

### Pojmy a jejich kritéria

Pastorální medicína, která byla koncem 18. a začátkem 19. století považovaná za pomocnou vědu pastorální teologie, prošla fází lékařsko-teologického hraničního oboru a stala se v polovině 20. století samostatnou vědeckou disciplínou s dvojím posláním: sloužit jako „dvojvěda“ medicíně a teologii. Zahrnuje pastorální medicínu v užším slova smyslu – kde je těžištěm jejího zájmu začátek a konec lidského života, jeho předávání a zvládání jeho potíží – a lékařskou etiku.

Interdisciplinární dialog teologie, humanitních věd a medicíny tuto dvojvědu přetvořil postupem času, takže vznikla interdisciplinární struktura autentické pastorální medicíny, v jejímž rámci se rozlišuje specifická pastorální medicína a lékařská etika.

Pastorální medicína zahrnuje prakticky dvě normativní oblasti: lékařskou etiku (eticky fundované lékařské jednání a výzkum) a *pastorálně psychiatrickou diferenciatní diagnostiku jako metodu k rozlišování pravé a nepravé religiozity (discretio spirituum), dále otázky psychologie náboženství, náboženské psychopatologie* a v jejím rámci terapeutickou pomoc postiženým (14). Za zmínku stojí dobové srovnání obsahu hesla „pastorální medicína“ v Psychiatrické encyklopedii (9).

Přesto, že pojmy spiritualita nebo religiozita nelze automaticky srovnávat s příslušností k určité náboženské denominaci, lze říci, že náboženská víra v nejrůznějších podobách je určitou antropologickou konstantou. Biologické potřeby člověka uspokojují potravinářské koncerny, duševní potřeby vzdělávací, vědecké a kulturní instituce, uspokojení duchovních potřeb nabízí v současnosti supermarket

s transcendentem, ve kterých, díky globalizovanému světu, najdeme „spirituální lákadla“ ze všech konců planety.

Současný člověk, hledající pro sebe nějaký duchovní směr, dává v supermarketu s transcendentem především přednost spiritualitě, která ho k ničemu nezavazuje (pokud nejde o koketérii psychosociálně nezralých jedinců) a která mu současně poskytne určitý emocionální zážitek, ať v kladném či záporném smyslu (náboženská extáze versus satanistická sekta).

Zárodky nových náboženství, či spíše zárodky náboženského synkretismu často ve spojení s různými zdánlivě vědeckými prvky, které bývá označováno souhrnným názvem filozofie „Nového věku“ jsou pro moderního člověka přístupné a lákavé, protože oslovují nejen rozum, ale také hladové lidské nitro (11).

Dave Hunt ve své knize „The New Spirituality“ ukazuje na duchovní vývoj v západním světě, který se v posledních dvou desetiletích dostává stále více pod vliv východního mysticismu, přírodních náboženství, magie a šamanizmu (10).

Nelze v této souvislosti zcela zavrhnout také odvážný názor, že droga je „spirituální médium“, které přibližuje toxikomana k transcendentálnímu zážitku a má tedy svůj náboženský akcent, jak je to ještě běžné při náboženských obřadech některých afrických kmenů.

Rozlišit kritéria zdravé víry od patologické religiozity (i když stále ještě trvá představa, že jakákoliv náboženská víra je patologickým symptomem), vyžaduje určité vědomosti i zkušenosti.

Podle pastorálního psychologa Waltera Rebella je následující orientační rozlišení zdravé víry a patologické religiozity v tabulce 1.

Tabulka 1.

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>zdravá víra</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |
| přispívá k rozvoji osobnosti<br>podporuje harmonické vztahy k druhým lidem<br>vyznačuje se otevřeností pro životní skutečnosti<br>nevzbuzuje strach<br>uschopňuje k pluralitní toleranci<br>udržuje si postoj hledání<br>má individuálně rozdílnou míru tvůrčí síly<br>dává prostor pro humor a pro slavení                                                                                                                                                    |
| <b>patologická religiozita se projevuje</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| zarputilým zápasem o bezhříšnou svatost<br>nenávisť proti jinak smýšlejícím<br>přehnaným strachem z Božího trestu<br>bludnými náboženskými myšlenkami<br>duchovním zákonictvím<br>náboženským výkladem konce světa<br>náboženským blouzněním<br>přemrštěným strachem z hříchu<br>náboženskou touhou po moci a uplatnění<br>umrtvováním těla přehnanou askezí<br>útekem před světem<br>neschopností lásky a popíráním života<br>věnováním se okultním praktikám |

Člověk, který žije v takových vadných náboženských postojích, obvykle netrpí nedostatkem teologicko-náboženských informací, nýbrž strachem, pocity viny nebo potlačenou, nevyřešenou vnitřní bolestí a zlostí. Proto se mu nepomůže sebelépe míněnými informacemi o víře a diskuzí o víře – i když o ně sám žádá – ale opatrným odhalením jeho zmateného vnitřního, citového světa. Úkol lékaře tu nespočívá ve vysvětlující *psychologicko-teologické teorii*, ale v *osvobuzující psychiatrické terapii* (2).

### Sekta, definice a obsah pojmu

Pozorovatelé kultů se rozcházejí v názoru na použití a význam termínů jako *sekta* a *kult*. Akademické užití takových označení je jak přesnější, tak techničtější než jejich užití v obecné mluvě. To však neznamená, že bylo dosaženo jasného vymezení pojmů nebo shody. Sociolog Thomas Robbins poznamenává, že termín *sekta* je stále častěji užíván „k označení nesourodé palety skupin a hnutí, a díky tomu přestal být vhodný jako termín pro přesnou právní či společenskou kategorii... A v důsledku toho je 'sektou' jakákoli skupina, kterou takto někdo oceňuje.“ Kromě termínů „kult a sekta“ používají mnozí odborníci ve svých komentářích k označení nových a netradičních náboženských skupin termíny jako „nekonvenční náboženství“, „vznikající náboženství“, „nenormativní náboženství“, „okrajová náboženská hnutí“ a nejčastěji „nová náboženství“ (5).

Původ slova *cultus* je od latinského „uctívání“ a *sekta* od latinského *secta*, *sequi*, tj. „sledovat, následovat“.

Rysy, které charakterizují sektu, jsou následující:

- autoritářství a panovačnost vedení
- opoziční postoj vůči hodnotám převládající kultury
- pocit výlučnosti (elitářství) členů a především vůdců skupin

- zákonický rámec v autokratické skupině
- subjektivismus – kladení důrazu na osobní zkušenost v oblasti emocí a pocitů
- pocit pronásledování
- důraz na sankce vůči vzpurným členům skupiny
- ezoterismus – zalíbení v tajnůstkářství a utajování.

Mimo to se sekty ještě dělí na kategorie podle hlášeného obsahu:

- mystické východní
- scestné křesťanské
- duševně duchovní, zaměřené na rozvoj vlastní osobnosti
- eklekticko synkretické
- psychokultně astrální (6).

Počet sekt a jejich členů výrazně roste. Například v Německu stoupl v letech 1950–1987 počet členů sekt dvanásobně z 0,1 % na 2,0 % populace, zatímco počet členů katolické a luteránské církve ve stejném období klesl z 96 % na 85 % populace.

Velký počet lidí, kteří do sekty vstupují, trpí před vstupem psychologickými nebo psychiatrickými poruchami, nejčastěji poruchou emotivity, zvláště úzkostí, depresí a mívají znaky hraniční osobnosti. Porovnání duševních poruch psychiatricky vyšetřených členů sekt a duševních poruch pacientů, kteří členy sekt nebyli, na Mannheimské klinice v SRN prokázalo u členů sekt významně vyšší výskyt funkčních psychóz, neuróz, poruch osobnosti, kratší dobu mezi výskytem prvních příznaků duševních potíží a prvním psychiatrickým léčením a velmi významně vyšší počet předchozích psychiatrických hospitalizací. Na druhé straně bylo zjištěno, že vliv konverze na zlepšení duševního stavu sice bývá i několikaletý, ale stejně postupně odeznívá a duševní obtíže se, zejména v případě funkčních psychóz i poruch osobnosti, vracejí (12).

### Kazuistika

Tricetiletá vdaná žena, matka jednoho dítěte, t. č. ve třetím měsíci těhotenství s negativní rodinou i osobní anamnézou, žádala pomoc po absolvování tzv. Letniční obnovy. Kazatel náboženské společnosti prováděl několikadenní kurz duchovní obnovy a na jejím konci nabízel modlitby za uzdravení těm účastníkům kurzu, kteří měli duševní nebo tělesné potíže. Naše klientka spolu s manželem absolvovali celý kurz obnovy a protože ona občas trpívá pocitem svírání hrdla, prosila kazatele o pomoc v tomto problému.

Kazatel se tázal na některé údaje z jejího života a pak jí sdělil, že je posedlá zlým duchem, který do ní vstoupil od některého z jejích předků. Může prý počítat s tím, že o velikonočních svátcích se její potíže zhorší, protože zlý duch bude agresivní. Na velikonoční sobotu začínala kazatelem predisponovaná pacientka pociťovat úzkost, strach a svírání v hrdle ještě větší než kdy před tím, cítila tíseň, hyperventilovala, což vedlo k paresteziím a tento stav, spojený s panicko-úzkostným prožitkem a očekáváním „řádní zlého ducha“, jen potvrzoval kazatelovu diagnózu, že skutečně její potíže jsou duchovního rázu. Byla přesvědčena, že zlý duch je v ní.

V tom ji ještě utvrzoval její manžel, který plně věří závěrům vůdce náboženské skupiny.

Pro věřící ženu bylo vědomí, že je obsazena zlým duchem, nesnesitelné a hledá pomoc. Pochopitelně ne u psychiatra, protože – dle kazatelova výroku – není nemocná, ale posedlá. Rodiče klientky navštívili katolického kněze, který se případu ujal, obsazení zlým duchem prohlásil za naprostý nesmysl a ženu navigoval do moji ordinace.

Klientka se totiž svěřila svým rodičům, ač měla od kazatele přísný zákaz někomu sdělovat jeho závěr, protože „neví, od koho může zlý duch pocházet...“ To vyvolávalo nevoli jejího manžela a jeho rodičů, kteří plně věří kazateli. Žena ve třetím měsíci gravidity stála sama proti „zlému duchu“, manželovi, tchyni a tchánovi. Její potíže byly polymorfni, nespala, budila se, potila se, nemohla jíst, obtížně polykala, bála se příbuzných, plakala, neviděla východisko, zhubla o 8 kg. Každý patologický symptom v ní jen potvrzoval kazatelova slova.

Práce s pacientkou byla obtížná. Nešlo jen o rozvinutou neurotickou symptomatiku, panicko úzkostné stavy, ale také o tzv. lamingerismus. Tímto pojmem je označovaná buď sugerovaná nozofobie nebo thanatofobie, jako tomu bylo v případě Kozina kontra Laminger tzv. Lomikar (19). V našem případě bylo pacientce náboženským představeným sugеровáno obsazení zlým duchem a vytvořila se demonofobie s příznaky jejího působení a bludným neurotickým kruhem, či spíše rozvíjející se spirálou, která, s každým novým zhoršením stavu, potvrzovala kazatelův výrok.

Terapie probíhala jak pomocí psychofarmak, tak psychoterapií individuální i rodinnou. Musel být zcela zohledňován náboženský svět klientky a ukázalo se, že právě znalost spirituálního světa pacientky a naladění se na jeho vlnu ze strany lékaře, bylo velkým pomocníkem v psychoterapii. Zásadně by zde nepomohlo „přeoriento-vat klientku na vědecko-ateistický svět názor“. Mělo by to stejný efekt, jako léčit omrzlé končetiny nořením do vařící vody.

### Kazuistika

Vysokoškolský student, vždy zdravý, ze zdravé rodiny, matematicky nadaný, sdělil nábožensky indiferentním rodičům, že odchází z matematicko fyzikální fakulty na náboženskou misi do Litvy. Rodiče hledali nejprve pomoc u příbuzných a přátel, kteří se snažili mladému chlapci jeho úmysl rozmluvit. Bez úspěchu. Opustil vysokou školu ještě před prázdninami, ač měl hotové všechny zkoušky, odmítl pouhé přerušení studia, protože misie je plánovaná na 4 roky a přerušení není na tuto dobu možné.

Odmítl všechny logické argumenty. Přesto byl ochotný navštívit naše zařízení, které se specializuje na projevy náboženské patologie. Vyšetření ukázalo, že je zde silné kathymní myšlení, podřízenost guruovi jeho náboženského společenství, která je způsobena tzv. systematickým vymýváním mozku a dlouhodobou indukci. Student se cítil ze strany rodičů omezován, punc mučedníka mu dělal dobře, prokázala se – pro sekty typická – manipulace prostřednictvím strachu a citového vydírání.

Ukázalo se, že pomoc v jeho případě nebude z naší strany možná, protože ambulantní forma řešení (nemáme totiž lůžkovou část) je bezpředmětná. Vzhledem k tomu, že na něho musí být pohlíženo jako na osobu svéprávnou, která odmítá hospitalizaci a neohrožuje sebe ani své okolí, nemůže být do ústavního zařízení ani umístěn. První psychiatrická pomoc byla poskytnuta naopak oběma jeho rodičům a byli předáni do další péče rajónnímu psychiatrovi.

### Seznam a obsah aktuálně neužívanějších kultovních prostředků

Prostředků, kterých používají ke svým obřadům, kultovním seancím či magickým rituálům jedinci nebo nejpodivnější náboženská společenství, je dlouhá řada. Některé mají svoji dlouhou historii (víra v horoskopy), jiné mají modernější původ (víra v mimozemské civilizace).

V následujícím seznamu uvedu pouze ty praktiky, se kterými jsem se setkal u klientů ve své praxi a které jsou v populaci poměrně dost rozšířené.

### Astrologie a věštění

Astrologie vychází z předpokladu, že existuje zákonitý vztah mezi postavením hvězd v okamžiku narození daného člověka a jeho charakterem či osudem. To vede k úsilí vyčíst z hvězd jeho budoucnost. Astrologie je velmi starý druh věštění, hojně praktikovaný i dnes. Lidovou formou jsou horoskopy. Sledování horoskopů je vysloveně pověřená praktika nedůstojná odpovědné osobnosti. Přesto se těší velké oblibě, což dosvědčuje to, že sekularizovaný člověk, navzdory všemu, nemůže uniknout poznání, že závisí na mocnostech sidlicích mimo tento svět. Rozkazy a nařízení ze zdánlivě transcendentních hlubin vesmíru a osvětlení života z tohoto pseudozásvětlí, rozumem neproniknutelné, vzbuzují bázeň (7).

Věštění z karet, čajových šálků, křišťálových koulí atd. jsou praktiky, které tvoří výbavu lidových věstců. Takové věštění je často spíše zneužitím naivní lehkověrnosti klientů.

### Kazuistika

Vždy psychicky i tělesně zdravý muž asi za rok po oslavě svých padesátých narozenin přišel s manželkou a švagrem, který ho musel přivést autem. Ač je sám dobrý řidič, odmítl si sednout za volant a trpěl úzkostí i při jízdě, kdy byla za volantem jiná osoba. Manželka řídit vůbec nesměla, toho se zvláště obával, proto ho musel vozit švagr, kterému nejvíce důvěřoval, ale přesto i s ním po cestě trpěl úzkostí, strachem a cestoval, jen když musel.

Potíže nastaly po oslavě jeho padesátých narozenin, ke kterým se váže věštba cikánky ze skleněné koule. Jako voják, tedy před třiceti roky, navštívil cikánku, která mu podle data narození a znamení planet prostřednictvím horoskopu a skleněné koule věštila budoucnost. Sdělila mu tehdy, že může být zcela klidný a bez obav o život až do svých padesátin. Věštba říkala, že zemře mezi padesátým a šedesátým rokem života.

Pacient na tuto událost, byť byla stará tři desetiletí, nezapomněl, protože ji často při různých příležitostech vy-

právěl. Pokaždé s tím, jak dodával: „...i kdybych skočil z mrakodrapu, nic se mi nestane, protože mi není pádět.“ Dnes byla situace jiná. Začal si měřit každý den krevní tlak, každý měsíc chodil ve městě k obvodnímu lékaři na kontrolu stavu, odmítal jezdit autem pro vysoké riziko smrtelné havárie. Jeho manželka výstižně dodala: „Sice neuměl, ale už rok prakticky nežije“.

U pacienta se začaly projevovat známky hypochondrické, vysoká autoobservace, úzkost, neurovegetativní dystonie. Ladění bylo pouze pokleslé, odpovídající jeho prožívání, bylo odklonitelné. Ovšem zcela neodklonitelné bylo jeho trvání na obsahu věštby. Doprovázející manželka uvedla, mimo jeho přítomnost, že manžel se poslední rok věnuje silně práci s horoskopy, čte k tomu vydávanou literaturu.

Odmítal kriticky hovořit o celé události, trval na obsahu věštby a na každý argument nacházel protiargument, oháněl se citacemi z astrologických časopisů a z pseudonáboženské brakové literatury. Argumentaci byl nepřístupný. Jeho víra v astrologii a věštby byla tak silná, že by mu ji mohl závidět kdejaký náboženský fanatik. Vyšetřením se ukázalo, že šlo o premorbidně disponovanou osobnost s rysy fanatismu.

Terapie spočívala v nabízené podpůrné medikaci, kterou ovšem odmítal, a proto bylo doporučeno kontaktovat psychologické pracoviště v místě jeho bydliště a zahájení individuální psychoterapie.

### Spiritizmus

Je formou jasnoviectví, která spočívá v úsilí o vyvolání duchů mrtvých nebo ducha světa, od kterých lze získat utajené poznatky a vědění o budoucnosti. Podle úsudků vědy bylo dosud možné nenásilně vysvětlit všechna tzv. „spojení“ s duchy z onoho světa kombinacemi schopností živých lidí (13). Spiritistické seance jsou v mnoha částech světa běžnou praxí. Ze spiritizmu se vyvinul řádný náboženský kult. V Severní i Jižní Americe i v jiných částech světa spiritistické skupiny vytvořily opravdové „církve“. Na jejich shromážděních bývá kazatelna, oltář s biblí, květiny, svíce, obraz vyvolávaného ducha a Ježíše. Na spiritistických setkáních medium, které se nachází ve vytržení, sděluje před shromážděním změněným hlasem zprávy, určené všem nebo jednotlivcům, týkající se jejich budoucnosti, rodinného života, cest a práce (8).

Moderní spiritistické hnutí vzniklo v polovině 19. století v USA. V březnu 1848 nastal v pokojném městečku Hydesville ve státě New York neklid v důsledku zvláštních událostí, které se odehrávaly v domě rodiny Foxových. Jednou večer zaslechli nevysvětlitelné zvuky, praskání a úder. Usoudili, že jde o duchy zemřelých a začali se s nimi dorozumívat. Během tohoto dění se obě dcery v rodině, Leah a Kathie, staly spiritistickými medii. Se svou zkušeností vystoupily pak na veřejnost. Po mnoha letech se sice sestry Foxovy přiznaly k podvodu, ale mezitím se spiritistické hnutí rozšířilo jako epidemie po celých Spojených státech, pak napadlo Anglii a evropský kontinent a současně si upevnilo svůj vliv v Severní a Jižní Americe. Veřejně se

k spiritizmu přihlásilo mnoho vysoce vážených osob, spisovatelů, univerzitních profesorů a politiků (15). Zastánci téměř všech forem spiritizmu tvrdí, že mohou uzdravovat. Připisují tuto moc elektrině, magnetizmu, tzv. uzdravování prostřednictvím sympatie nebo silám, které držímaji v lidské duši. Proto je toto hnutí lákavé pro mnohé, kteří trpí různými tělesnými nebo psychickými problémy. Spiritizmus může navíc oblékat i zdánlivě křesťanské roucho, může používat křesťanskou terminologii, citovat bibli. Spiritizmus vystupuje rád také často s vědeckou nálepkou, například na univerzitách pod označením „parapsychologie“ (15).

Častá účast na takových seancích vede k nesprávné interpretaci skutečnosti; podle názorů odborníků jsou tři čtvrtiny všech témat spiritistických seancí ponurá a vyvolávají úzkost. Pravidelná účast na spiritistických setkáních je navíc nebezpečím i pro psychickou rovnováhu přítomných. Zkušenost ukazuje, že častá účast na mimosmyslových praktkách může způsobit tzv. mediální psychózu, jež v extrémních případech dokonce končí pokusy o sebevraždu (3).

### Magie, ezoterika a okultizmus

Magie, známější pod pojmy jako čarodějnictví nebo kouzelnictví aj., jsou výrazy používané k označení činnosti lidí, jež uplatňují své „schopnosti“ k tomu, aby pochybným nebo škodlivým způsobem ovlivnili zdraví lidí či zvířat. Magie je úsilí o vyvolání jistých účinků nepřirozeným způsobem pomocí „tajemných sil“. Magie se dělí na tzv. bílou magii, která se snaží o prospěšné nebo aspoň přípustné účinky a černou magii, jež chce někomu ublížit nebo směřuje k jiným škodlivým cílům. Výraz magie se často používá k označení praktik, jež se pokoušejí dosáhnout jistých účinků zcela nevhodnými prostředky, ovšem marně. Takové praktiky jsou plně pověřené. Ale magii se označují také některé skutečně existující schopnosti určitých jedinců, schopnosti zatím ne zcela objasněné, kde je potřeba mít na paměti, že může jít o jevy zcela výjimečně vzácné. S magií je úzce spojeno věštění, což je pokus využít nadpřirozené prostředky k odhalení událostí bez jejich ovlivňování (16).

Ezoterika a okultizmus jsou pojmy, které se dotýkají některých současných alternativně „léčebných“ metod a bývají stále častěji spojovány se světovým názorem, který je označován jako *ezoterika* (původní význam tohoto slova vyjadřuje tajnou nauku pro zasvěcené, která má pomáhat při nalezení zdraví, štěstí, sebepoznání a sebenalezení) (17). Je to určité synonymum pro slovo *okultizmus* (jedná se o soubor tzv. tajných věd a názorů, že ve světě existují nadpřirozené, tajemné, „zásvětné“, dosavadními vědeckými prostředky nedostupné jevy a síly, s nimiž lze určitým – nejednou však značně podezřelým – způsobem navázat styky, kterým se mohou věnovat jen lidé s mimořádnými schopnostmi) (18). Do okultizmu patřila alchymie, astrologie, mediumizmus, spiritizmus, jasnoviectví a další.

Lze podvědomě cítit, že slovo okultizmus může vyvolat určité negativní asociace, které přinejmenším mohou být označeny jako podivné a podezřelé.

Na rozdíl od toho je současné slovo ezoterika používáno jako souhrnný pojem pro hledání nového smyslu života a tento negativní emoční náboj neobsahuje (4).

Zvláště v západních zemích nelze toto hnutí přehlédnout. Odhaduje se, že např. 30% Němců a 20% Švýcarů je otevřeno pro ezoteriku. Tato skupina obyvatel představuje nejrychleji rostoucí náboženské seskupení. Také v naší zemi můžeme předpokládat tento trend ve vývoji religiozity. Ukazuje to 12,5% nárůst skupiny obyvatel věřících v neosobní vyšší sílu, ducha nebo životní sílu v průběhu posledního desetiletí (1).

### **Kazuistika**

Pacientka, dvaadvacetiletá studentka vyšší odborné školy navštěvovala opakovaně se svojí přítelkyní spiritistickou seanci. V jejím průběhu cítila „zvláštní bázeň ze zásvětna“. Po každém ukončení seance a odchodu domů odezníval i výše popsaný prožitek. Po několika dalších návštěvách na seancích ovšem k odeznění zvláštní bázně ze zásvětna nedošlo a strach trval. Členem seanci skupiny jí bylo doporučeno, aby o to více navštěvovala shromáždění a žádala prostřednictvím media ducha, aby jí sdělil, jak v jejich těžkostech postupovat. Medium jí sdělilo, že stav je neřešitelný. Pacientka, silně uvěřivší mediu, viděla tedy neřešitelnost svého stavu a upadla do deprese.

Terapie spočívala ve vyčlenění ze skupiny, medikaci anxiolytiky a především v psychoterapii. Vyčlenění z kolektivu, který provokuje úzkost a strach, je na prvním místě.

Magie, ezoterika a okultismus bývají základní výbavou v teorii i praxi satanistických skupin, které v naší zemi rozšiřují své pole působnosti. Podat obsáhlejší pojednání o problematice satanizmu překračuje pouze informativní rámec tohoto článku a přesto, že jde o moji osobní specializaci na tuto sektu, omezím se jen na minimální sdělení a kazuistiku.

Velmi zhruba lze rozlišit satanistické hnutí na tzv. měkký, střední a tvrdý proud, které nemají jasně vymezené hranice, proto je obtížná přesná specifikace jejich rámců.

Měkký proud je doménou pro mladé, nezralé hledače životního stylu, kteří co měsíc střídají zálibení v hudebních proudech a světonázorech a jsou otevření pro jakoukoliv extrémní myšlenku. Vyznačují se především tím, že o co je menší znalost idejí satanizmu, o to více jsou satanistické znaky patrné na jejich oblečení a v jejich slovníku. O jedince z tohoto proudu není potřeba mít větších obav, protože nemají snahu páchat trestnou činnost, pouze se chtějí lišit od ostatní populace. Je jen otázkou času, kdy změni přeliv vlasů a vymění módní doplňky za příslušnost k jinému názorovému proudu.

Střední a tvrdý proud je již domovem jedinců s diagnózou anomální nebo specifické poruchy osobnosti, eventuálně sexuální deviace. Znameními, která doprovázejí jejich shromáždění, jsou sabbaty, na kterých slouží tzv. černé mše, kde dochází k rouhavému znesvěcení oltární svátosti, proto za tím účelem vykrádají v katolických kostelech sanktuária. Ostatní chrámový mobiliář je příliš nezajímá. Dále provádě

dí iniciační rituály při vstupu do sekty a při jednotlivých hierarchických postupech, schází se podle satanistického kalendáře, při obřadech používají krve (na místě zabíjených zvířat), pálí dřevěné kříže otočené hlavou dolů, poškozují hroby, na kterých obřady konají, zasněvují své příslušníky do společenství tím, že jim ukládají úkoly, např. přespat v márnici, přespat v rakvi nebo v hrobce, pojídat netopýry, hady, žáby aj. Někteří při obřadech provozují sexuální orgie. Jejich satanská liturgie není jednotná, a proto nelze jejich jednotlivé směry definovat. Tzv. satanisté, kteří se hlásí k pozitivním hodnotám a ekologickému hnutí s cílem návratu k přírodě, jsou pouze okrajovou skupinou na paletě takto označovaného směru.

### **Kazuistika**

Čtyřicetiletá svobodná žena byla vyšetřena na žádost svých rodičů. Anamnestické údaje byly bez pozoruhodností, má středoškolské vzdělání. Rodiče žádali vyšetření, protože u dcery našli v jejím pokoji satanistickou literaturu a drogy. Klientka s vyšetřením souhlasila pod podmínkou, že jí nesdělí své jméno, adresu ani rodné číslo. Důvodem je prý strach z „přátel“. Velmi obsáhlé a časově náročné vyšetření obsahuje zhruba následující nález.

Seznámila se s mladým mužem, který ji po nějaké době přivedl do společenství „přátel“, kde se seznámila se základy učení Satanova chrámu. Po tzv. fázi zaškolení přišel první stupeň iniciace. Ten spočíval v tom, že jí byly zavázány oči, byla odvedena do připraveného auta, které ji odvezlo na neznámé místo. Zde byla z automobilu vyložena a odvedena do stavení, kde jí byla teprve z očí sejmuta clona. Nevěděla, kde se nachází. Byla přivedena do páchnoucí místnosti, ve které byla uprostřed v podlaze vykopaná jáma. Přítomné osoby, muži i ženy v kápích na hlavách, ji obřadně vítali. Ženy jí svlékly a položily do vykopané jámy. Následovala mikce a defekace všech přítomných na její tělo. Tento rituál byl smýváním křesťanského křtu. Po osprchování byla přivedena do místnosti s černou omítkou a znaky satana na stěnách. Uprostřed stál stůl s kamennou deskou, kam byla položena a přítomní členové mužského pohlaví s ní provedli postupně sexuální styk. Na to byla oblečena v černou řízu. Tím končil iniciační rituál. Za několik měsíců po něm následovaly další stupně zasvěcení se sliby a uvedením do satanova lože. Při tzv. černé mši byla na kamenném stole ona, opět nahá, a satanův kněz vykonal rituál na jejím těle.

### **Léčitelství**

Tento pojem není z obsahového hlediska jednoznačný. Existují totiž jedinci, kteří se věnují manuální rehabilitaci páteře nebo bylinkáři, kteří zdědili od předchozích generací informace o účinku jednotlivých rostlin na lidský organizmus. Proto ani tzv. chiropraktiky, ani bylinkáře nelze řadit mezi léčitele. Léčebné postupy jsou u obou jmenovaných skupin logicky zdůvodnitelné, s exaktním fundamentem a lze je přirovnat v prvním případě k laickému rehabilitačnímu pracovníkovi, ve druhém případě k laickému fytofarmaceutovi.

Skupina léčitelů, která pracuje s virguli, zászvětnem, reinkarnací, křišťálovou koulí, dotazováním se zemřelých předků, čistěním aur, čtením kávových sedlin apod., pracuje prakticky na magicko-ezotericko-okultní bázi a přesto, že může mít pozitivní vliv na zlepšení somatických potíží svého klienta (otázkou zůstává do jaké míry zde hraje roli psychogenně podmíněný faktor úlevy), mám z praxe řadu klientů, kteří se po „kurýrování“ u tohoto druhu léčitelů léčili následně v psychiatrické ordinaci. Řada psychiatrických klientů je předchozími oběťmi léčitele.

Nemám zde na mysli vysazení medikace léčitelem a její náhradu „léčivými kameny“ pod polštář nemocného. Jde o oběti, které po léčitelově zásahu trpí úzkostí, strachem, nejistotou, bezradností, depresí, poruchami myšlení a jinými symptomy, které před návštěvou „zázračného šamana“ neměli. V těchto případech záleží na druhu rituálu, který dotyčný klient u léčitele podstoupil a na klientově osobnostní struktuře a dispozicích, které ho determinují až ke vzniku psychogenní psychózy nebo reaktivní deprese. Mám zde na mysli mj. léčitele-dagnostiky, kteří u oběti nejprve diagnostikují nádor a potom ho pomocí magických rituálů vyhání z těla.

Jinou skupinou léčitelů jsou jedinci, kteří z vlastní osoby vytvoří psychokult. Jakýsi kult léčitelské osobnosti a pomocí psychologických prostředků manipulují jinými jedinci. Ve své praxi nepoužívají ani virgule, koule či jiné materiální prostředky, ale sdělují obětem, že používají psychologické schopnosti a mimořádné dary jako osvícené a charismatické osobnosti. Takový léčitel se stává pro závislého guruem.

Tento druh léčitelů na sebe navazuje důvěřivé, lehkověrné jedince, kteří jsou na něm silně závislí.

### Kazuistika

Tricetiletá žena přišla do naší psychiatrické ordinace s manželem, který, jak sám říkal, vystřízlivěl už z dlouholeté závislosti na léčiteli. Oba se dostali pod vliv léčitele poté, co ho s řadou tělesných potíží navštívili na doporučení svých přátel. Léčitel dle popisu dvojice byl sympatický, moudrý, vzdělaný člověk, který dovedl nejen diagnostikovat potíže, ale také předával „rady“ do života. Právě jeho rady byly speciálními terapeutickými metodami. Jeho klienti, poté co s nimi navázal „vnitřní spojení“, nesměli kontaktovat jiné osoby za účelem léčení. Léčitel změřil v jejich bytě geopatogenní zóny a na „závadná“ místa položil amulety, které před tím nabil dle horoskopů obou manželů astrální energií z jejich kosmických planet. Oba měli za povinnost plně dbát na jeho instrukce a sdělovat mu každou změnu nálady, pobytu a jiných, předem vytipovaných, událostí. Léčitel jim vnutil speciální léčbu tzv. „komplexně energetickou metodou“. Ta spočívala v tom, že prý sám měl každou noc chodit pod hvězdnou oblohu a do svých dlaní, vůči nebi nastavených, stahoval astrální energii. Ráno objímal v lese stromy, ze kterých vytahoval geoenergií planety Země. K tomu ještě objímal zvířata, psy a koně, ze kterých vysával bioenergií. Následně v sobě smíchal astro-geo-bio energii a vkládáním rukou na své klienty vytěsňo-

val patologickou energii jejich chorob. Silně dbal na poslušnost a přísné dodržování terapie. Vše došlo tak daleko, že svým klientům určoval způsob života, cestování, kontakty s ostatními lidmi. Při „neposlušnosti“ klienta vyhrožoval ukončením léčby, odejmutím pozitivní energie ze svých pacientů, což dovedl i na dálku, a uvedením jejich organismu pod vliv zhoubných nemocí. Během času došlo k silné závislosti na léčiteli, tak těžké závislosti, která zcela paralyzovala život této dvojice.

### „Soucítění“ onemocnění

Protipólem názoru, který se ještě stále traduje, že náboženská víra je indukovaný blud, stojí opačný pól s názory, že současné moderní náboženské směry tečou jako životodárné proudy s nadějí pro medicínsky neřešitelné případy. Vidět naději zde je teoreticky možné a přípustné, ale praxe hovoří často o nebezpečném opaku.

### Kazuistika

Padesátiletý muž s poruchami trávení obcházel, z důvodu strachu ze zhoubného onemocnění, odborníky v oblasti somatické medicíny a navštěvoval léčitele. Ten zjistil pomocí virgule, astrální energie z horoskopu a kávové sedliny, že nemocný nemá zhoubné onemocnění, ale je „ve vnitřnostech obtížen“ nekalým skutkem z minulého života. Léčitel se přiznal, že umí určit pouze příčinu nemoci, ale protože není obdáván uzdravujícími schopnostmi, nebude ho léčit. (Z hlediska zdravé logiky je takový postup šamanův na místě, protože diagnostická chyba se v takovém případě zjistit nedá, ale léčebný efekt, spíše neefekt terapie, by byl znatelně cítit.) Proto doporučil klientovi svého známého psychologa.

Vysokoškolsky graduovaný odborník, titulovaný psycholog, sám ovšem u klienta následně zjistil, že jeho potíže nejsou jen z jediného jeho minulého života, ale i z další řady jeho předminulých životů! A zahájil tomu odpovídající psychoterapii.

Hodnotový zmatek současného společenského a dobového paradigmatu má své oběti i mezi specialisty. Existují i lékaři, kteří se o okultně ezoterické praktiky nejen zajímají, hluboce je studují, ale užívají je i v praxi. Akademický titul nebo druhá atestace v oboru zde nejsou žádnou zárukou ochrany.

### Závěr

Když začátkem devadesátých let, po pádu železné opony, varovali západní odborníci země postkomunistického bloku také před nebezpečím vlivu drog a sekt, slyšela u nás většina psychiatrů pouze na slovo droga. Slovo sekta bylo chápáno jako pojem, který má snad živnou půdu pouze v zemích západní Evropy, protože naše země, čtyřicet let systematicky promývaná učením vědeckého ateizmu, nemá pro rozvoj sekt, nových náboženských hnutí a oprášených okultních praktik nebo renezanci pohanských pověr to pravé podhoubí.

Čas ukázal, že naše země je naopak cílem působení nových náboženských kultů a setkávají se u nás s poptávkou.

Pokud se s jejich působením a negativními následky setká v budoucnosti některý medicínský obor mezi prvními, bude to v každém případě psychiatrie. Z tohoto důvodu je na místě, aby i psychiatři v terénu a zvláště soudní znalci z oboru

psychiatrie měli, jako bazální součást odborné výbavy, alespoň základní znalosti ve výše popisované problematice.

*Převzato z časopisu Psychiatrie pro praxi 2002; 5: 219-225.*

#### Literatura

1. Bártová I, et al. Bdí nad Čechy Bůh, bůh nebo Nic? Příloha LN pro civilizaci a myšlení. 1999: 19-21.
2. Baumgartner I. Psychologie a víra. Pastorační středisko při AB pražském Praha 1996: 6-14.
3. Bender H. „Mediummistische Psychozen.“ Ein Beitrag zur Pathologie spiritistischer Praktiken in Parapsychologie 1. c. s. 574-604.
4. Bittner WJ, Pfeifer S. An Leib und Seele heil werden. Alternativmedizin, Psyche und Glaube. R. Brockhaus Wuppertal 1996: 35.
5. Enroth R, et al. Průvodce sektami a novými náboženstvími. Návrat domů Praha 1995: 8-9.
6. Enroth R, et al. Průvodce sektami a novými náboženstvími. Návrat domů Praha 1995: 14-19.
7. Fasbender J. „Astrologie“, Sacramentum mundi I 1967: 375 In: Rucki Š. Alternativní medicína – pomoc nebo nebezpečí? Návrat domů. Praha 2000: 128.
8. Gramaglia PA. Lo spiritismo (Casale Monf.: Piemme 1986: 157).
9. Hanzlíček L. Psychiatrická encyklopedie. Díl V. (P), VÚPs. Praha 1982: 1412.
10. Hunt D, Mc Mahon TA. The New spirituality. Harvest House Publisher Eugene Oregon 1988: 178-288.
11. Kašparů M. Fundamenta psychiatriae pastoralis propter cofessorem. Viena Košice 2001: 151-152.
12. Koukolík F, Drtilová J. Vzpouza deprivantů. Makropulos Praha 1996: 227-229.
13. Rhine J. „Zum Probleme der spiritistischen Hypothese“, in Parapsychologie, vyd. H. Bender I.c. 598.
14. Roth G. Pastorační medicína v rámci teologické fakulty a univerzity západního typu. In: Současná medicína a náš obraz člověka. Asociace kolegií katol lékařů Praha 1996: 221-222.
15. Rucki Š. Alternativní medicína – pomoc nebo nebezpečí? Návrat domů Praha 2000: 89.
16. Rucki Š. Alternativní medicína – pomoc nebo nebezpečí? Návrat domů. Praha 2000: 86.
17. Slovník cizích slov, SPN Praha 1981: 148.
18. Slovník cizích slov, SPN Praha 1981: 487.
19. Vondráček V, Holub F. Fantastické a magické z hlediska psychiatrie. III. vyd. Columbus, s.r.o. Bratislava 1993: 147.